

УДК 351.74:34.03 (47+57)

Ю.О. Безуса,
ад'юнкт докторантури
та ад'юнктури ХНУВС

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ВЗАЄМОДІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ (МІЛІЦІЇ) КРАЇН СНД

У статті комплексно розглядається взаємодія у організаційно-правовому аспекті. Наводиться характеристика понятійного апарату “взаємодії”. Зміст взаємодії виступає інструментом прозорого й об'єктивного розгляду певного напрямку роботи такого інституту правозабезпечення як поліція (міліція). На основі аналізу нормативно-правових актів, сучасних вітчизняних та зарубіжних науково-теоретичних підходів розкривається зміст взаємодії в діяльності поліції (міліції) країн Співдружності незалежних держав.

Ключові слова: поліція, міліція, органи внутрішніх справ, взаємодія, координація.

В статтє комплексно рассматривается взаимодействие в организационно-правовом аспекте. Дается характеристика понятийного аппарата “взаимодействие”. Содержание взаимодействия выступает инструментом прозрачного и объективного рассмотрения определенного направления работы такого института правообеспечения как полиция (милиция). На основе анализа нормативно-правовых актов, современных отечественных и зарубежных научно-теоретических подходов раскрывается содержание взаимодействия в деятельности полиции (милиции) стран Содружества независимых государств.

Ключевые слова: полиция, милиция, органы внутренних дел, взаимодействие, координация.

Paper examines the complex interaction of organizational and legal aspects. The characteristic of the conceptual “interaction” machine is given. The content of the interaction is an instrument of transparent and objective examination of certain areas of work of such an institution of legal ensurement of police (militia) activities. On the basis of the analysis of legal acts, modern domestic and foreign scientific and theoretical approaches it is revealed the content of cooperation in policing (the police) of the countries of the Union of Independent States.

Keywords: police, militia, organs of internal affairs, cooperation, coordination.

В останні десятиліття чітко виявилася тенденція розширення та поглиблення міжнародного співробітництва в правоохоронній сфері, у першу чергу в боротьбі зі злочинністю. Це обумовлено швидким розвитком інтеграційних процесів у світі, розширенням політичних, економічних, культурних і гуманітарних зв'язків, удосконаленням засобів транспорту і зв'язку, зміцненням у міжнародних відносинах пріоритету загальнолюдських цінностей, ідей справедливості та солідарності.

Питання взаємодії в діяльності поліції (міліції) країн СНД були предметом досліджень О.М. Бандурки, М.О. Баймуратова, М.В. Буроменського, В.Г. Буткевича, В.А. Василенка, М.Г. Вербенського, В.С. Гуславського, Н.А. Дрьоміної, В.О. Заросила, Н.М. Крестовської, В.А. Ліпкана, О.С. Проневича, Ю.І. Римаренка, О.М. Рудневої, Т.Л. Сироїд, В.Я. Тація, А.Є. Шевченка,

Ю.С. Шемшученка, О.Н. Ярмиша, С.С. Яценка та ін. Однак це питання підлягає подальшому дослідженню.

Метою статті є розгляд проблемних аспектів взаємодії в діяльності поліції (міліції) країн СНД.

Проведені в країнах Співдружності демократичні реформи докорінно змінили не тільки політичний і економічний режим держав, але і сформовані суспільні відносини, психологію суспільства в цілому. Паралельно з просуванням держави і суспільства по шляху реформ розвивається і нове законодавство. Однак часом ситуація в країнах СНД змінюється настільки швидко, що законодавство не встигає юридично оформити суспільні відносини, які виникли, розробити детально і впровадити в практику механізм їхнього регулювання.

Недосконалість правової бази, безумовно, відобразилась у роботі правоохоронних органів. Необхідно зазначити, що система МВС більшості країн СНД зіштовхнулася із суттєвими труднощами у боротьбі зі злочинністю, яка різко зросла внаслідок значних політичних змін [1, с. 42]. Останнім часом одним із пріоритетних напрямів діяльності ОВС є міждержавне співробітництво держав-учасниць СНД у боротьбі зі злочинністю, яке не існує саме по собі, а є складовою частиною міждержавних відносин. Реалії сьогодення змушують ОВС України та інших країн-учасниць вести пошуки нових форм і методів роботи, реформувати організаційну структуру системи управління з метою вжиття додаткових заходів, спрямованих на ефективне забезпечення правопорядку, захисту конституційних прав громадян та активізацію боротьби з транснаціональною, міждержавною злочинністю та правопорушеннями.

Вважаємо за потрібне звернутися до історичних етапів формування взаємодії міліції (поліції) країн Співдружності. Так, зародившись у грудні 1991 року як регіональне співтовариство, у рамках якого кожна держава зберігає свій суверенітет і повну міжнародну правосуб'єктність, СНД проробило нелегкий, але значний еволюційний шлях в об'єднанні зусиль у сфері боротьби з правопорушеннями в організаційному і правовому забезпеченні. До складу СНД увійшло лише 12 колишніх республік Радянського Союзу. Для подальшого розгляду питання визначимо коло країн-учасниць Співдружності незалежних держав. До них входять: Азербайджанська Республіка, Республіка Білорусь, Республіка Вірменія, Грузія, Республіка Казахстан, Киргизька Республіка, Республіка Молдова, Російська Федерація, Республіка Таджикистан, Туркменістан, Республіка Узбекистан та Україна. Отже, у склад СНД не увійшли колишні Балтійські республіки.

Слід зазначити, що в основі співробітництва поліції (міліції) зазначених країн-учасниць лежить напрацьована практика, яка спирається на сформовані традиції правоохоронної діяльності. Але, незважаючи на наявну практику роботи в зазначеній сфері, на сучасному етапі взаємодії правоохоронних органів залишається чимало проблем, невирішених задач, що гальмують реалізацію окреслених мій у боротьбі зі злочинністю, зниження суспільної безпеки, а головне – у захисті прав і свобод громадян.

Взаємодія здійснюється у сполученні багатобічної і двосторонньої основ. Вважається, що вони взаємно доповнюють одна одну. Немає сумніву в необхідності двосторонніх контактів, у числі яких колегії, прикордонне співробітництво. Однак очевидні й перспективи багатобічних контактів, що дозволяють комплексно і масштабно вирішувати задачі боротьби зі злочинністю.

Ми вважаємо, що на сучасному етапі розвитку держав-учасниць СНД позитивні зрушення можна отримати шляхом удосконалення форм та механізму взаємодії і координації їх спільної діяльності, функцій та засобів управління, що

має оптимально інтегрувати багаточисельні напрями взаємодії міліції та поліції цих країн. Аналіз чинного законодавства України та міжнародних нормативно-правових актів у сфері правоохоронної діяльності загалом та ОВС країн-учасниць зокрема, практики реалізації нормативно-правових актів, теоретичне осмислення наукових праць у різних галузях юриспруденції свідчить про те, що не всі аспекти міждержавної правоохоронної діяльності було досліджено повною мірою, практично відсутні роботи, у яких розглядаються вимоги та механізм щодо здійснення взаємодії, шляхи її удосконалення. Незважаючи на широке розповсюдження поняття “взаємодія”, досі не існує загальноприйнятого його визначення. Термін “взаємодія” відсутній у законі, однак він широко використовується й у теорії, і на практиці, оскільки удадо відображає характер колективних зусиль різних правоохоронних органів у рішенні завдань, що стоять перед ними. Тому, розкриваючи це поняття, необхідно враховувати його значення.

Так, поняття “взаємодія” розглядається різними галузями знань, кожна з яких дає йому своє визначення. В літературі, особливо філософській, можна зустріти різні тлумачення цього поняття, які відображають різні його аспекти. Для розкриття змісту цього поняття спробуємо визначити його сутність.

Мовознавство тлумачить слово “взаємодія” як: “...співдія, співдіяння. Взаємозв’язок між предметами у дії, а також погоджена дія між ким-, чим-небудь” [2, с. 259].

У широкому змісті “взаємодія” виступає як філософська категорія, що відображає процеси впливу об’єктів один на одного, їхню взаємну обумовленість і породження одним об’єктом іншого [3, с. 74]. У філософії під взаємодією розуміється категорія відношення, яка породжує єдність речей і процесів почуттєвого світу [4, с. 66]. При цьому взаємодія виступає як об’єктивна й універсальна форма руху, розвитку, що визначає існування і структурну організацію будь-якої матеріальної системи. Отже, без здатності до взаємодії матерія не могла б існувати. У цьому змісті Ф. Енгельс визначав взаємодію як кінцеву причину всього існуючого, за якого немає інших більш фундаментальних визначальних властивостей. В кожній цілісній системі взаємодія супроводжується взаємним відображенням тілами властивостей один одного, у результаті чого вони можуть змінюватися. В об’єктивному світі існує безліч форм взаємодії [5, с. 65].

У сучасній філософії взаємодія – це поняття для позначення впливу речей один на одного для відображення взаємозв’язків між різними об’єктами для характеристики форм людського буття, людської діяльності і пізнання. У понятті “взаємодія” фіксуються прямі і “зворотні” впливи речей один на одного, обміни речовиною, енергією й інформацією між різними об’єктами, між організмами і середовищем, форми кооперації людей у різних ситуаціях співробітництва. Взаємодія охоплює прямі й опосередковані відносини між об’єктами і системами. Прикладами прямих взаємодій оперує класична механіка, коли розглядає зіткнення і відштовхування, що передають рух від одного тіла до іншого. У суспільній області прикладом взаємодії може бути безпосереднє спілкування між людськими індивідами. Таке визначення взаємодії є всеосяжним і застосовано для відображення будь-яких процесів і форм прояву свідомості.

У найпростішому аналізі взаємодії припущений взаємозв’язок двох об’єктів чи двох суб’єктів. Так, багато соціологічних підручників починають розгляд соціальних взаємодій із взаємодією двох чи більш двох, взаємодія будується все одно за простою схемою: суб’єкт – суб’єктний взаємозв’язок [6, с. 74–76].

Необхідно підкреслити, що в юридичній енциклопедії поняття “взаємодія” взагалі немає. В. Н. Денісов [7, с. 79] тлумачить у міжнародному праві тільки поняття “взаємність” як ототожнення або принаймні еквівалентність прав і обов’язків держав. Як основоположний принцип міжнародних договорів відіграє важливу роль в обміні або пом’якшенні зовнішнього тиску і сили у взаємовідносинах держав та в міжнародному співробітництві в цілому. Зазначено, що ефективність взаємодії найпомітніша в тих сферах міжнародних відносин, які найменш зазнають впливу зовнішнього тиску і сили.

Суттєвою рисою методів державного управління є їх взаємозв’язок, що співпадає із поглядом щодо взаємозв’язків функцій державного управління. Для реалізації функцій міждержавного управління в правоохоронній сфері необхідно враховувати комплексний характер використання набору методів, що цілком відповідає правилам системного підходу. Методи міждержавного управління будуть результативними, якщо технологія суб’єкта цього управління (прийоми, процедури) буде відповідати рівню різноманіття об’єкта управління [8, с. 183]. Ефективність методу у міжнародній правоохоронній сфері визначається ступенем узгодження цілеспрямованої регулюючої діяльності її суб’єктів.

Враховуючи практичну важливість у взаємодії таких умов, як погодженість дій усіх його суб’єктів за ціллю та у часі, вважається необхідним зосередити на них особливу увагу. Під ціллю розуміється стан чи результат, якого на цей час ще немає, але який намічено досягти, у тому числі й у процесі взаємодії з іншими правоохоронними органами. Ступінь досягнення поставлених цілей при здійсненні взаємодії називають його ефективністю. Чим більший ступінь мети, що досягається, тим більша ефективність. Однак цілі можуть бути неоднакові і нерівноцінні. У юридичній літературі вони розділяються за ступенем їхньої важливості на цілі високого і низького рівня. Вищий рівень цілей – це досягнення вищого рівня ефективності взаємодії, що означає повне виконання його мети – точного виконання закону всіма особами. Це означає створення соціальних і моральних умов, що виключають здійснення протиправних діянь і антигромадських проявів. Мається на увазі одночасне досягнення і високий рівень свідомості суб’єктів, для яких точне виконання законів стає життєвою необхідністю. Тому на практиці органи внутрішніх справ, з огляду на наявні можливості, ставлять більш реальні цілі: домогтися зниження правопорушень, домогтися припинення росту правопорушень чи навіть призупинити їхній ріст, маючи у перспективі через кілька років чи навіть більш пізній період часу, досягти вищої мети – точного виконання законів усіма суб’єктами. Тому на кожному етапі взаємодії вища мета визначається з урахуванням конкретної обстановки. Точне виконання законів усіма суб’єктами в такому випадку може розглядатися як вища перспективна мета. Вона може бути досягнута в перспективі шляхом досягнення цілей кожного конкретного періоду. Назвемо їх поточними цілями.

Другою важливою умовою здійснення взаємодії є погодженість дій усіх суб’єктів у часі. Тому кожний із суб’єктів повинен чітко розуміти відведену йому у взаємодії роль і вчасно включитися в діяльність іншого суб’єкта, яку можна з користю використовувати на інших напрямках діяльності. Крім перерахованих вище умов, необхідно враховувати ряд важливих вимог, пропонованих до взаємодії, і які відображають сутність відносин, що складаються у цьому зв’язку. Перелічимо їх: по-перше, взаємодія повинна будуватися на основі суворого дотримання вимог законності, тобто здійснюватися відповідно до розпоряджень законів і підзаконних нормативних актів, що регулюють як спільну діяльність, так і порядок функціонування кожного органа окремо; по-друге, вона не повинна призводити до

злиття діяльності органів, тобто повинна здійснюватися в умовах чіткого розмежування компетенції взаємодіючих органів внутрішніх справ країн СНД.

У роботі слід виділити такі способи взаємодії: обмін інформацією про злочини і правопорушення; взаємодія з питань проведення заходів, спрямованих на попередження, виявлення і припинення злочинів і правопорушень; взаємодія при розробці пропозицій з попередженням правопорушень, підготовці інформаційних матеріалів про боротьбу з порушеннями законодавства; узагальнення практичних рекомендацій вимог міжнародних та міждержавних правових норм із питань співробітництва у сфері боротьби з правопорушеннями; вивчення форм координації діяльності служб інших державних органів, поширення позитивного досвіду; обмін досвідом зі створення і функціонування інформаційних систем, використовуваних у боротьбі з правопорушеннями; здійснення координації діяльності з питань, що виникають у процесі співробітництва, включаючи створення робочих груп, обмін представниками, експертами і навчання кадрів; проведення спільних науково-практичних конференцій із проблем удосконалення правового регулювання діяльності у сфері міждержавної боротьби з правопорушеннями та злочинами.

Звертає на себе увагу те, що зміни в суспільному житті, об'єктивне розширення і удосконалення соціальних зв'язків, підвищення вимог і ефективності управління диктують необхідність вдосконалення організаторської роботи в органах внутрішніх справ. Однак, оскільки взаємодія є процесом не стихійним, а керованим, і забезпечує не тільки збереження системних якостей, їх стійкість, але і впливає на ефективність управління, то виникає необхідність в координації зусиль з боку суб'єкта управління.

Таким чином, слід визначити, що взаємодія – це застосована на нормативних актах, взаємозалежна, погоджена за місцем і часом діяльність декількох його суб'єктів, спрямована на виконання загальної задачі зміцнення законності і правопорядку і боротьбу зі злочинністю.

Взаємодія являє собою погоджену діяльність поліції (міліції) та інших правоохоронних органів між собою, а також з іншими державними і суспільними органами й організаціями в боротьбі зі злочинністю й іншими правопорушеннями. Взаємодія органів внутрішніх справ країн СНД повинна складатись у погодженості їхніх дій, спрямованих на зміцнення законності і правопорядку, попередження і викорінювання злочинів, виховання посадових осіб і громадян у дусі сумлінного виконання своїх конституційних обов'язків і поваги законів, здійснюваних у межах компетенції цих органів способами і методами, властивими кожному з них. У роботі доведено, що, незважаючи на багатогранність чинників ефективної взаємодії, вона вимагає безпосередньої координації.

Формування координаційних взаємовідносин у системі правоохоронних органів, організованої в основному за лінійно-функціональним принципом, характерне для всіх її рівнів та елементів, а використовують їх не всі, хоча відповідно до закону на цю функцію мають право більшість з них.

Аналіз практики показує, що координаційну діяльність здійснюють усі правоохоронні органи. Це пов'язане, по-перше, з об'єктивною необхідністю дотримання безперервної цілісності, єдності та спадковості у вирішенні завдань по боротьбі зі злочинністю та правопорушеннями, по-друге ця діяльність яскраво відображає реальне залучення елементів координації до процесів управління правоохоронними органами.

Вважаємо, що не викликає сумніву особлива необхідність постійної координації взаємодії органів внутрішніх справ як України, так і усіх інших

країн-учасниць Співдружності у боротьбі з різного роду злочинністю та правопорушеннями. У своїй сутності координація буде створювати умови для взаємодії міліції (поліції) у протидії транскордонному криміналу. Запровадження будь-яких конкретних заходів неможливо без урахування як позитивного, так і негативного державного досвіду. Проблема визначення правових принципів, на яких будуються стосунки правоохоронних органів, є дуже актуальною сьогодні.

В міру посилення спеціалізації діяльності органів внутрішніх справ усе більшого значення набуває організація і здійснення взаємодії між ними, їхніми службами, конкретними посадовими особами.

Взаємодія в системі МВС України є з'єднанням окремих (індивідуальних) дій у єдину сукупність, найбільш придатну для досягнення мети, тобто інтеграцію (синтез) дій. Основними умовами такої діяльності є оптимальна координація, узгодження і спеціалізація суб'єктів взаємодії, поділу праці, при якому кожний із учасників виконує постійну функцію, що вимагає особливої навички в повторюваній колективній роботі.

При цьому в основному зважаються такі питання, як правові підстави, процесуальне оформлення взаємодії і форми, в яких воно здійснюється [9, с. 5].

Основний зміст взаємодії полягає в тому, що вона дозволяє поліпшити інформаційне забезпечення, установлювати причини, передумови й умови порушень, скорочувати обсяги перевірок, забезпечуючи високий рівень результативності.

Необхідність взаємодії впливає як з наявності в кожного органа чи організації своїх задач у сфері діяльності в області боротьби зі злочинністю, так і з того, що різним державним органам і громадським організаціям притаманні свої основні методи і форми роботи [10, с. 20].

Головний напрям діяльності різних органів по боротьбі зі злочинністю знаходить висвітлення в координації планів спільних заходів органів міліції, у яких плануються такі заходи профілактичного характеру, проведені разом із громадськими організаціями [10, с. 22].

У ці плани не повинні включатися заходи, що стосуються виняткової відомчої компетенції якого-небудь одного державного органа, інакше буде мати місце дублювання з планами, що поквартально складаються в кожному з цих відомств.

На нашу думку, спільне планування та подальше здійснення заходів з виконанням наявних сил та засобів є організаційною основою управління. Такі плани дозволяють налагодити жорсткий контроль за процесом спільної роботи, дотриматися термінів обміну інформацією, налагодити роботу із планування загальних дій по боротьбі зі злочинністю. Тільки при продуктивній, діловій взаємодії можливо якнайшвидше виявляти осіб, які вчинили злочин в минулому, вживати попереджувальні заходи у боротьбі з правопорушеннями.

Найбільш пекучими для практики є проблеми удосконалення взаємодії правоохоронних органів, у тому числі міліції (поліції) та інших державних органів у боротьбі зі злочинністю як в Україні, так і в інших країнах Співдружності. Форми і методи взаємодії безумовно мають свою специфіку і поки ще цілу низку невирішених проблем. Потребують свого осмислення, чіткої класифікації та нормативного врегулювання різноманітні за змістом процесуальні і непроцесуальні форми взаємодії. Усунення наявних на практиці недоліків, розробка нових форм і методів координації сумісних дій в критичних умовах боротьби зі злочинністю в Україні сприятимуть підйому правоохоронної діяльності на новий більш якісний рівень [11, с. 163–165].

Організація взаємодії становить собою цілеспрямований процес, який має бути проаналізовано з погляду його структури та організації щодо оптимального

управління. Процес взаємодії органів внутрішніх справ є типовим завданням, який до сьогодні мало розглядалося.

Розробка заходів, спрямованих на належне здійснення спільних зусиль при проведенні боротьби з організованою злочинністю, наркобізнесом і незаконним оборотом зброї, незаконною міграцією, стала основним завданням органів внутрішніх справ. Лише координація їхніх дій, уживання невідкладних заходів з мобілізації всіх сил і коштів для попередження і розкриття небезпечних злочинів можуть сприяти вирішенню цього завдання.

Тільки такий підхід може дозволити визначити концепцію боротьби з правопорушеннями з обліком уже сформованих деяких її особливостей впливати на її негативні факти й у відомій мірі прогнозувати ситуацію.

Загальними зусиллями були вироблені принципові позиції, що передбачають: об'єднання зусиль по боротьбі зі злочинністю органів внутрішніх справ; поглиблення і посилення на рівні міністерств і відомств сусідніх держав; створення регіональних робочих груп; координація роботи міліції і поліції з покладанням цієї задачі на конкретні органи і за конкретними напрямками діяльності.

Якщо розглядати взаємодію поліції (міліції) країн СНД у більш широкому розумінні, то такий вид міліцейської діяльності є одним з напрямів зовнішньої політики держав. Дійсно, зміст взаємодії відображає суть зовнішньокримінальної державної політики. Вона є цілеспрямованою активною діяльністю держави із захисту суспільства від злочинності, розроблення та реалізації цілей і завдань, визначення засобів, форм та методів такої діяльності державних, насамперед правоохоронних органів [12, с. 21].

Взаємодія при реалізації міжнародного співробітництва як напряму кримінальної політики держави має змістовий, організаційно-правовий, інформаційно-аналітичний, методичний та ресурсний аспекти. А без цих видів забезпечення навряд чи можлива успішна реалізація згаданих цілей. Цю обставину слід враховувати як державам і посадовим особам, так й іншим суб'єктам, що реалізують вказаний вид діяльності. Адже міждержавне співробітництво у боротьбі зі злочинністю відбувається при взаємодоповненні складних факторів: збереженні державного суверенітету, неприпустимості втручання у внутрішні справи держави; компромісних домовленостях та угодах, що призводять до самообмеження, порушення суверенітету держав [12, с. 22]; дотриманні конституційних прав і свобод людини та громадянина, гарантованих національними конституціями і міжнародно-правовими актами.

Розглядаючи процес вдосконалення законодавства на території колишнього Союзу РСР, потрібно відмітити, що питання взаємодії знаходили в ньому все більш конкретне вираження.

Необхідно визначити такі перспективні форми співробітництва, що включають постійну взаємодію виконавців, прояв ініціативи і творчого підходу у вирішенні завдань: розробка і прийняття пакету законодавчих актів, спрямованих на посилення боротьби зі злочинністю, координацією боротьби з наркобізнесом і незаконним обігом зброї, нелегальною міграцією, внесення відповідних змін до законодавства; вжиття заходів щодо забезпечення правової і соціальної захищеності співробітників міліції і поліції, поліпшення технічної оснащеності органів, що ведуть боротьбу зі злочинністю; створення міждержавних структур з нагляду за діяльністю у сфері боротьби з транснаціональною, міждержавною злочинністю.

З огляду на викладене вважаємо, що нині існує гостра необхідність у визначенні кола осіб, які відповідають за впровадження спільних заходів, порядок та строки обміну інформацією, планування спільних дій у боротьбі зі злочинністю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Укрепление законности и усиление системы уголовного производства // X Конгресс ООН по предупреждению преступности: Сборник документов. – М. : ЮРЛИТИНФОРМ, 2001. – С. 42.
2. Новий словник української мови. – К. : Аконіт, 1998. – Т. : А–Е. – С. 259.
3. Философский словарь. – М. : Наука, 1978. – С. 74.
4. Философский энциклопедический словарь. – М. : Инфра, 1997. – С. 66.
5. Современная философия: Словарь и хрестоматия. – Ростов н/Д : Феникс, 1996. – С. 17.
6. Всеобщая зависимость; связь явлений. Движение, изменение, функциональная зависимость / Философский словарь ; Под ред. И. Т. Фролова. – М. : Изд-во политическая литература, 1991. – 365 с.
7. Юридична енциклопедія. – К., 1998. – Т. 1. – 669 с.
8. *Шабров О.Ф.* Управление и самоорганизация как формы стабильности и развития / О.Ф. Шабров // Эффективные технологии в системе государственного и муниципального управления. – Ростов н/Д, 1999. – С. 183.
9. *Волошин С.М.* Взаимодействие оперативного работника уголовного розыска при установлении лица, совершившего квартирную кражу / С.М. Волошин, А. В. Сивачев. – М., ВНИИ МВД СССР, 1985. – 80 с.
10. Всесоюзный институт по изучению причин и разработке мер предупреждения преступности // Вопросы борьбы с преступностью. – № 10. – М. : Изд-во Юридическая литература, 1969. – 232 с.
11. Оперативний підхід до організації взаємодії правоохоронних органів у боротьбі з організованою злочинністю // Вісник АПрНУ. – 1997. – № 1. – 203 с.
12. *Цепелев В.Ф.* Международное сотрудничество в борьбе с преступностью: уголовно-правовые, криминологические и организационно-правовые аспекты / Академия управления МВД России. – М., 2001.

Отримано 17.02.2016